

Misvisende om radikalisering

Tore Bjørgo

De fleste som går inn i ekstreme grupper, gjør det fordi gruppen oppfyller noen grunnleggende behov for dem – behov de ikke har fått oppfylt andre steder. Det er misvisende å se dem kun som passive ofre for hjernevask.

RADIKALISERING

PSYKOLOG CATHRINE MOESTUES beskrivelse av radikaliseringsprosesser på Psykologforeningens hjemmeside gir et noe skjevt bilde av både hvordan og hvorfor unge mennesker går inn i ekstreme grupper. Hun skriver:

En radikaliseringsprosess kjennetegnes ved et målrettet angrep på en persons identitet og vaner. Hensikten er å endre personens virkelighetsoppfatning og selvbylde. [...] Hensikten er få rekrutten til å underkaste seg rekrutterer (ledelsen) og doktrinen i den ekstreme gruppen. Slike prosesser ligger under radaren for bevissthet og blir på folkemunne ofte kalt for hjernevask.

Dette er en lite treffende beskrivelse av hvordan og hvorfor unge mennesker går inn i ekstreme grupper. Et hovedfunn i den omfattende forskningen på feltet er at radikalisering oftest skjer i vennegrupper eller blant søsken. Oftest er det én i klikken som er noe mer politisk og ideologisk motivert enn de andre, oppretter forbindelser til ekstreme miljøer og får kameratene med seg til å delta i ekstremistiske aktiviteter (Nesser 2015, Sageman 2008). En annen vei inn er at personer selv aktivt oppsøker nettsteder og fora på sosiale medier for å se videoer og finne annen informasjon. Denne propagandaen er selvsagt manipulerende. Den spiller på ungdommenes behov for å finne en mening i tilværelsen eller deres fantasier om manndom, heltemot og voldelig action. Etter hvert tar de kontakt med aktivister eller ekstremistgrupper og går selv inn i ekstremistiske aktiviteter, eller de blir fremmedkrigere. Min egen forskning har vist at ungdom gikk inn i ekstreme grupper fordi gruppen oppfylte noen grunnleggende behov som de ikke hadde fått oppfylt andre steder, som tilhørighet, vennskap, identitet, beskyttelse eller action og spenning (Bjørgo 1997, Bjørgo 2011, Bjørgo og Gjelsvik 2015). Det er kombinasjonen av tilbud og etterspørsel, eller «push» og «pull», som får ungdom til å gå inn i slike ekstremistgrupper.

Den tidligere sjefen for Politiets Efterretningstjeneste (PET) i Danmark, Jacob Scharf¹, bekrefter noe av det samme bildet i et intervju i avisen BT (19. juli 2016):

Efter mange års arbejde med at forstå, hvad der driver unge ud i terror, er det Jakob Scharfs oplevelse, at vi begår flere fejl. «Vi tror, at der går nogle ud og griber fat i de unge og

¹ Intervju med Jacob Scharf i avisen BT: <http://www.bt.dk/krimi/terrorister-er-ikke-saerligt-religioese>

radikaliserer dem. Meget ofte er det faktisk de unge selv, der opsøger radikaliseringen på nettet. Det er en væsentlig pointe. Man må forstå dette for at finde de rette løsninger. Religion spiller en meget lille rolle. Terrorister er ikke særligt religiøse mennesker. De ved ikke meget om religion, men bruger religiøse argumenter for at retfærdiggøre deres handlinger. Imamer har ikke nogen særlig betydning for de her radikaliseringsprocesser», siger han.

Hjernevaskteorien er avvist

Den formen for manipulerende grooming og rekruttering som Moestue beskriver, forekommer også, men dette er ikke hovedbildet. Hennes beskrivelse synes å være sterkt påvirket av den såkalte anti-kult-bevegelsen, som opererer med begreper som hjernevask, «mind control» og deprogrammering. Slike forståelsesmåter blir ofte omfavnet av foreldre med barn som har gått inn i ekstreme kulturer eller voldelige ekstremistgrupper, fordi de har vanskelig for å akseptere at deres barn kan ha blitt med på noe slikt av egen fri vilje.

Innenfor den seriøse forskningen på nyreligiøse bevegelser har imidlertid disse forestillingene om «hjernevask» lite støtte, og har blitt kraftig imøtegått (f.eks. Bromley & Richardson 1983, Dawson 2006). American Psychological Association (APA) har også avvist hjernevaskteorien (se «Mind Control» i Wikipedia²). Denne svært problematiske forklaringsmodellen på hvorfor personer går inn i kultgrupper, blir helt feil når den blir forsøkt overført på radikaliseringsprosesser og deltakelse i ekstremisme. Derimot har den seriøse religionssosiologiske forskningen på nyreligiøse bevegelser mye å tilføre vår forståelse av radikaliseringsprosesser og deltakelse i ekstremisme, fordi den gir et nyansert bilde av både push- og pull-faktorer, og hvilken betydning de sosiale relasjonene har (Bromley & Richardson 1983, Wright 1987, Bjørge 1997: kap. 6).

Min kritikk er altså rettet mot Moestues skjeve fremstilling av radikaliseringsprosessen. Det gjelder særlig i teksten på Psykologforeningens nettside, mens videopresentasjonen samme sted er noe mer nyansert. For øvrig sier hun ellers mye fornuftig og riktig om hva vi kan gjøre for å hjelpe ungdommer som er kommet inn i slike ekstremistbevegelser. Men skal man forebygge radikaliseringsprosesser, bør man likevel ta utgangspunkt i en bedre fundert forståelse av hvordan og hvorfor det skjer.

Referanser

Litteratur

- Bjørge, T. (1997). *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia: Patterns, Perpetrators, and Responses*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørge, T. (2011). Dreams and disillusionment: Engagement in and disengagement from militant extremist groups. *Crime, Law and Social Change*, 55(4), 277–285.
- Bjørge, T. og Gjelsvik, I.M. (2015). *Forskning om forebygging av radikaliseringsprosesser og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. Oslo: PHS Forskning 2015/2. https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/338853/forskning_paa_forebygg...
- Bromley, D.G. & Richardson, J.T. (1983). *The Brainwashing/Deprogramming Controversy: Sociological, Psychological, Legal and Historical Perspectives*. New York and Toronto: The Edwin Mellen Press.
- Dawson, L. (2006). *Comprehending Cults: The Sociology of New Religious Movements*. Oxford University Press.
- Horgan, J. (2014). *The Psychology of Terrorism* (2. utg.). New York: Routledge.
- Nesser, P. (2015). *Islamist Terrorism in Europe: A History*. London: Hurst & Company.

Sageman, M. (2008). *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Wright, S.A. (1987). *Leaving Cults: The Dynamics of Defection*. Washington, DC: Society for the Scientific Study of Religion.